

کنفرانس ملی مطالعات کاربردی در فرایندهای تعلیم و تربیت

National Conference on Applied Studies in Education Processes

انگیزش تحصیلی؛ مبانی، نظریه ها، راهکارها و پیامدهای آن

مهلا حاجی صفری^۱

دانشجوی کارشناسی علوم تربیتی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه یزد، یزد، ایران.
Hajisafarimahla@gmail.com

حسین حسینی^{۲*} (نویسنده مسئول)

استادیار دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه یزد، یزد، ایران.
Hassani.hossain@yazd.ac.ir

چکیده:

هدف اصلی مقاله حاضر مطالعه و بررسی مفاهیم انگیزش و انگیزه و اهمیت آن در پیشرفت تحصیلی و تاثیر متقابل آن دو، بررسی برخی از عوامل موثر بر انگیزش یادگیرندگان و در نهایت ارائه الگوهای برای کاربردی در فرآیند یاددهی-یادگیری است. یکی از بزرگترین معضلات آموزشی، کاهش انگیزه به تحصیل می باشد، در این میان مهمترین رسالت نظام آموزشی، آماده ساختن دانش آموزان برای کسب دانش، مهارتهای شناختی و شغلی جهت ورود به اجتماع است جوانان دارای طبایع و استعدادهای گوناگون هستند لذا با این استعدادها شناخته شده و تقویت شوند، تا بدین وسیله ایجاد انگیزه به تحصیل شود. بنابراین شناسایی عواملی که کاهنده انگیزه هستند، نقش مهمی را ایفا می کند. تحقیق حاضر از نوع تحقیقات کتابخانه‌ای و مروری است که با استفاده از فیش برداری و با پیمایش در متون و منابع موجود، مطالب مرتبط در این زمینه گردآوری شده است. مقالات و پایان نامه های مرتبط مورد بررسی قرار گرفته اند. مشکلاتی که در شرایط نبودن انگیزه کافی در دانش آموزان و دانشجویان بروز می کند می توان به صورت زیر فهرست بندی کرد: به هدر رفتن هزینه ها و سرمایه گذاری های انجام شده در بخش آموزش و پرورش، عدم توانایی در تربیت نیروی انسانی ماهر برای بخش های مختلف فعالیت های اقتصادی، اتلاف نیروی انسانی از بعد زمانی، افزایش تعداد ترک تحصیل کنندگان، عدم پیشرفت و توسعه متعادل و پایدار جامعه.

واژگان کلیدی: انگیزش، یادگیری، انگیزش تحصیلی.

کنفرانس ملی مطالعات کاربردی در فرایندهای تعلیم و تربیت

National Conference on Applied Studies in Education Processes

۱- مقدمه:

یک کلاس ایده آل کلاسی است که در آن دانش آموزان به درس توجه کامل دارند، سوالات زیادی می پرسند، در بحث های کلاسی شرکت دارند، تکالیف تعیین شده را با دقت و به موقع انجام می دهند و معلم را وادار می کنند که به خاطر پاسخگویی به پرسش آنها به منابع اضافی مراجعه کند و اطلاعات خود را افزایش دهد. چنین کلاسی را کلاس دارای انگیزه می خوانند. در واقع انگیزش موتور محرک تلاش و فعالیت برای یادگیری است. دانش آموز بی انگیزه نه تنها رغبتی به درس خواندن و یادگیری نشان نمی دهد، بلکه با بی تفاوتی و بی توجهی خود چه بسا برای کار کردن دانش آموزان دیگر در کلاس نیز مزاحمت ایجاد کند (کریمی، ۱۳۸۷). شناسایی مفهوم انگیزش و آگاهی از انگیزه های مختلف و تاثیر آنها بر فرایند یادگیری دانش آموزان و دانشجویان به معلم کمک می کند تا در طرح و اجرای برنامه های آموزشی خود روشهای بهتری را به کار ببندد (سیف، ۱۳۸۷). بی تردید آموزش و پرورش هر کشوری، نقشی سازنده و حیاتی در رشد و پرورش استعدادها و بالقوه افراد ایفا می کند؛ بنابراین مطالعه علمی و بنیادین عوامل مؤثر در فرایند آموزش و یاددهی-یادگیری، گام مهمی در جهت ارتقای کیفیت سیستم آموزش شوپرورش بوده است و قسمت عمده های از پیشرفت تحصیلی و بهبود سلامت روان دان شآموزان را تضمین خواهد کرد. یکی از عواملی که به جهت شدت تأثیرات خود در پیشرفت تحصیلی موردتوجه بیشتر پژوهشگران حوزه آموزش و پرورش بوده و گاه خود به عنوان یک عامل مستقل موردبررسی قرار گرفته، انگیزش تحصیلی دانش آموزان است (دلفاربو، تاپلین و بنتهام، ترجمه ملتفت، ۱۳۹۸).

انگیزش دغدغه اصلی اکثر معلمان و همچنین مدیران است. مساله انگیزش تنها منحصر به بخش تعلیم و تربیت نیست، بلکه موضوع مهم عرصه های روان شناسی، مدیریت، سلامت و بخشهای دیگر اجتماعی اقتصادی نیز م یباشد. در حقیقت، جایگاه و نقش نظامهای تعلیم و تربیت در تربیت نیروی انسانی علاقه مند، مسئولیت پذیر، پژوهنده و کارآمد برای سازما نهایی اجتماعی و پرورش شهروندانی شایسته برای جامعه اهمیت انگیزش را در آن نظام ها برجسته تر و بنیادی تر می نماید.

برای نیل به یادگیری موفقیت آمیز و موثر، معلمان به شاگردان برانگیخته، علاقه مند و تلاش گر نیاز دارند و خواهان چنین متعلمانی هستند. به سخن دیگر یادگیرندگانی که در فعالیت های یادگیری و دستیابی به اهداف پرورشی، خودانگیخته و خودراهبر باشند و برای به فعالیت واداشتن آن ها نیاز کمتری به مشوق ها و محرک های بیرونی و چالش معلمان وجود داشته باشد. از طرف دیگر، بی علاقه گی یا پایین بودن انگیزش دانش آموزان اغلب بر معلمان تأثیرات نامطلوب می گذارد. در واقع کمبود انگیزش موجب تحلیل منابع و کاهش بهره وری فرآیند تدریس یادگیری می گردد. هنگامی که دانش آموزان علاقه ای به موضوع درس ندارند، این بر شیوه واکنش و گوش دادن آنها به معلم تأثیرمیگذارد. و زمانی که بسیاری از دانش آموزان بر این باور باشند که قادر به گذراندن درس نیستند، معلم نیز تحت تأثیر قرار می گیرد. در مواجهه با دانش آموزان بی علاقه، معلمان ممکن است با بی تفاوتی نسبت به یادگیری و پیشرفت دانش آموزان و به عنوان رفع تکلیف درس را به صورت یک طرفه، یکنواخت و بدون تعامل ارائه و تمام نمایند. چنین وضعیتی به صورت چرخه ای تشدید می شود.

در انگیزه تحصیلی به عنوان یکی از مهم ترین چالش های سیستم آموزشی به ویژه در دانشگاهها محسوب می شود که بر برون داد سیستم های آموزشی بسیار اثرگذار بوده و یکی از حساس ترین محورهای فعالیت برنامه ریزان آموزشی، میزان موفقیت فراگیران به ویژه دانشجویان در مقاطع بالاتر می باشد. عوامل مختلفی می توانند این انگیزه و علاقه را تحت تأثیر قرار دهند که آینده شغلی یکی از این عوامل می باشد. مطالعات نشان داده اند که بین انگیزه و نیاز به موفقیت با عملکرد مؤثر در کار (تحصیل و شغل) رابطه وجود دارد. عدم آگاهی و علاقه به رشته تحصیلی در دانشجویان علوم پزشکی موجب به وجود آمدن عدم تطابق بین شغل افراد در آینده با نیازها و خواسته های آنها می شود و عواقب نامطلوب ناشی از این مسأله در بلند مدت متوجه نظام آموزشی و همچنین نظام سلامت می گردد. در مطالعات مختلف به بررسی موضوع انگیزه تحصیلی و ارتباط ابعاد آن با سایر متغیرهای مهم در زمینه تحصیل دانشجویان و دانش آموزان از جمله عملکرد تحصیلی، پیشرفت تحصیلی، مهارت انتخاب شغل و غیره پرداخته شده است.

از اصطلاح انگیزش تعریف های مختلفی به عمل آمده است. یکی از جامع ترین آنها تعریف زیر است: انگیزش به نیروی ایجاد کننده، نگهدارنده و هدایت کننده رفتار گفته می شود. انگیزه به صورت خواست یا نیاز ویژه ای که انگیزش را موجب می شود، تعریف شده است. انگیزه و انگیزش غالباً به صورت مترادف به کار برده می شوند. با این حال می توان انگیزه را دقیق تر از انگیزش دانست. به این صورت که انگیزش را عامل کلی مولد رفتار اما انگیزه را علت اختصاصی یک رفتار خاص به حساب آورد. مثلاً وقتی که می پرسیم چرا فلان شخص رفتار خاصی را انجام می دهد، به دنبال انگیزه او هستیم. اصطلاح انگیزه بیشتر در اشاره به رفتار انسان به کار می رود. روسل در این باره می گوید: انگیزه برای مشخص کردن قصد یا بازده دلخواه یک رفتار به کار می رود. پس کاربرد اصطلاح انگیزه برای حیوانات جایز نمی باشد.

انگیزش در علوم تربیتی مفهومی ریشه ای دارد. هنگامی که در نظام تربیتی شکستی رخ می دهد غالباً انگیزش نکوهیده می شود. چنانچه کودکان بومی استرالیای مرکزی و یا کودکان سیاه پوست محروم آمریکایی نتوانند در مدرسه، به خوبی از عهده آن برآیند، بسیاری از معلمانشان

کنفرانس ملی مطالعات کاربردی در فرایندهای تعلیم و تربیت

National Conference on Applied Studies in Education Processes

انگشت روی انگیزه ضعیف آنان می گذارند و زمینه خانوادگی آنان را مسئول آموزش آن می دانند. والدین این تصور را بر گردن نمی گیرند و می گویند که شکست برآیند تدریس بد است. بدان معنا که هیچ قصوری در زمینه خانوادگی وجود ندارد و معلم خوب باید بتواند دانش آموزان را برانگیزد. از لحاظ پرورشی، انگیزش هم هدف است و هم وسیله. به عنوان هدف، ما از دانش آموزان می خواهیم نسبت به موضوع های علمی و اجتماعی علاقه کسب کنند، از این رو تمام برنامه های درسی که برای آنها فعالیت های مربوط به جنبه های عاطفی در نظر گرفته شده است دارای هدف های انگیزشی هستند. به عنوان وسیله، انگیزش به صورت آمادگی روانی یک پیش نیاز یادگیری به حساب می آید و تاثیر آن بر یادگیری کاملا آشکار است. اگر دانش آموزان نسبت به درس بی علاقه باشند به توضیحات معلم توجه نخواهند کرد، تکالیف خود را با جدیت انجام نخواهند داد و بالاخره پیشرفت چندانی نصیب آنها نخواهد شد. اما اگر نسبت به درس علاقمند باشند، هم به توضیحات معلم با دقت گوش خواهند داد، هم تکالیف درسی خود را با جدیت انجام خواهند داد، هم به دنبال کسب اطلاعات بیشتری در زمینه مطالب درسی خواهند رفت، و هم پیشرفت زیادی نصیب آنها خواهد شد.

شعاری نژاد، عنوان می کند، بدون انگیزش، یادگیری ممکن نیست و جایی که یادگیری نباشد تدریس وجود ندارد. حال باید دید انگیزه و انگیزش در روان شناسی یادگیری چه معنا و مفهومی دارند. اصطلاح انگیزه در زندگی روزانه به معانی وسیع تر از معنای روان شناسی به کار می رود زیرا تمام عادت ها، محرک های خارجی، هیجان ها و هدف ها را شامل می شود. کلمه ی انگیزش نیز در فرهنگ روان شناسی، اصطلاحی است که تنها بر باعث ها و انگیزه های ذاتی یا درونی اطلاق می شود. گروه دیگری از روان شناسان معتقدند که: انگیزه، هر حالتی در فرد است که او را به انجام دادن فعالیت معینی تحریک و متوجه می نماید و میزان فعالیت او را معین و محدود می کند. بعضی ها نیز می گویند: انگیزه، آن نیروهای کشاننده هستند که فرد را به انتخاب، انجام دادن یک عمل، یا ترجیح یک فعالیت بر فعالیت دیگر وادار می کنند.

به طور کلی می توان گفت: انگیزه عبارت از حالات و شرایط درونی فیزیولوژیک و پسیکولوژیک و (روان شناختی) فرد است که او را به فعالیت در جهت معین یا برای رسیدن به هدف های خاص وادار می کنند که ممکن است شکل های گوناگونی پیدا کرده نام های مختلفی بر آنها اطلاق شود از قبیل: احتیاجات رغبت ها، محرک ها، امیال، گرایش ها، توجه، فشار و به هم خوردگی تعادل رفتار و در نتیجه یادگیری تنها هنگامی رخ می دهد که دانش آموز نوعی عدم تعادل یا تنش دارد و معلم برانگیختگی او را از همین حالاتش در می یابد. رسیدن به هدف (پاداش گرفتن)، این برانگیختگی را ارضا می کند و در نتیجه حالت تعادل در رفتار دانش آموز پیدا می شود و او آرامش خاطر احساس می کند.

انگیزش مهمترین شرط یادگیری است. علاقه به یادگیری محصول عواملی است که به شخصیت و توانایی دانش آموز، ویژگیهای تکالیف، مشوقها و سایر عوامل محیطی مربوط می شود. چه عواملی باعث می شود که برانگیختگی دانش آموزان (به دلیل آثار بلند مدت آن در یادگیری و خود باروری در دانش آموزان) برای والدین و معلمان با ارزش باشد. دانش آموزان با انگیزه به راحتی شناخته می شوند. آنها به یادگیری اشتیاق داشته، علاقمند، کنجکاو، سختکوش و جدی هستند. این دانش آموزان به راحتی موانع و مشکلات را از پیش پای خود بر می دارند، زمان بیشتری برای مطالعه و انجام تکالیف مدرسه صرف می کنند، مطالب بیشتری می آموزند و پس از پایان دوره دبیرستان به تحصیلات ادامه می دهند (اسکینر و بلumont، ۱۹۹۳، ترجمه یانپی). انگیزش را می توان به عنوان یک فرایند مداخله کننده با یک حالت درونی جاندار دانست که او را وادار یا ترغیب به عمل می کند به عبارتی دیگر می توان گفت انگیزش نیرویی است که به رفتار نیرو می دهد و آن را هدایت می کند. همانگونه که یک نیرو اشیاء را به حرکت در می آورد، انگیزش نیز شخص را به حرکت در آورد.

صالحی و حاجی زاده (۱۳۸۵)، در پژوهشی با عنوان بررسی عوامل مؤثر بر کاهش انگیزه تحصیلی دانشجویان دختر و پسر دانشگاه های آزاد اسلامی استان مازندران به این نتیجه دست یافتند که دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی استان مازندران عوامل مختلفی همچون شیوه و مهارت تدریس مدرس، عدم ضمانت شغلی و جذب کار، کمبود امکانات آموزشی دانشگاه و عدم مشارکت و فعالیت در امر یاددهی و یادگیری را منجر به کاهش انگیزه تحصیلی می دانند.

یوسفی و قاسمی (۱۳۸۸)، در پژوهشی با عنوان ارتباط انگیزش تحصیلی با پیشرفت تحصیلی دانشجویان به این نتایج دست یافتند که انگیزش تحصیلی با معدل علوم پایه و همچنین معدل کل بالینی ارتباط مستقیم و معنی دار داشت. به علاوه، سه مؤلفه رقابت جویی، کوشش، علاقه اجتماعی و معدل کل بالینی و علوم پایه، همبستگی مثبت دیده شد ولی مؤلفه قدرت اجتماعی، تنها با معدل کل بالینی آزمودنی ها همبستگی مثبت داشت. همچنین انگیزش گرایش به کوشش و رقابت جویی در پسران بالاتر از دختران بود.

همایونی و حیدری (۱۳۸۸)، در پژوهشی با عنوان رابطه انگیزه پیشرفت و هوش شناختی، هوش هیجانی، سوابق تحصیلی و متغیر های جمعیت شناختی با عملکرد تحصیلی دانشجویان به این نتایج دست یافتند که بهترین پیش بینی کننده های عملکرد تحصیلی دانشجویان به ترتیب معدل دیپلم، جنسیت و هوش هیجانی بود و سایر عوامل از قبیل انگیزه پیشرفت، هوش شناختی، وضعیت تاهل، وضعیت اشتغال، سن و بومی و غیر بومی بودن و میزان درآمد با عملکرد تحصیلی در رده های بعدی قرار دارند.

کنفرانس ملی مطالعات کاربردی در فرایندهای تعلیم و تربیت

National Conference on Applied Studies in Education Processes

حیدری (۱۳۹۰)، پژوهشی با عنوان رابطه محیط خانواده با انگیزه پیشرفت در دانش آموزان دوره پیش دانشگاهی شهر یزد به این نتایج دست یافتند که بین جنسیت و انگیزه پیشرفت رابطه محیطی داشت. در این تحقیق دختران از انگیزه پیشرفت بالاتری نسبت به پسران برخوردارند. بین جنسیت و محیط خانواده از نظر رشته تحصیلی و ناحیه ارتباط معنی داری با انگیزه پیشرفت در این تحقیق مشاهده نکرد. نتایج پژوهش نمکچیان، آزاده (۱۳۹۵)، با عنوان بررسی رابطه باورهای انگیزشی، جهت گیری هدف و استفاده از راهبردهای شناختی و فراشناختی با عملکرد تحصیلی دانش آموزان سال دوم دبیرستان نشان داد که بین مولفه های انگیزشی (خودکارآمدی، ارزشگذاری درونی و اضطراب امتحان) و استفاده از راهبردهای شناختی و فراشناختی و عملکرد تحصیلی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. بین جهت گیری هدف و استفاده از راهبردهای شناختی و فراشناختی ارتباط مثبت و معناداری وجود دارد اما با عملکرد تحصیلی رابطه دانشجویان و یا افراد به خاطر خودشان رفتارهایی را انجام می دهند، نه برای ارضای نیازهای اجتماعی یا نیازهای زیستی و نه برای این که پاداش دریافت کنند (راس، ۱۳۷۵؛ به نقل از عباسزاده و همکاران، ۱۳۸۷).

۲- روش شناسی:

روش تحقیق مجموعه ای از قواعد، ابزارها و راههای معتبر، قابل اطمینان و نظام یافته برای بررسی واقعیت ها، کشف مجهولات و دستیابی به راه حل مشکلات است (خاکی، ۱۳۸۵، ص ۲۰۲). تحقیق حاضر یک تحقیق از نوع تحقیقات کتابخانه ای و مروری است که با استفاده از فیش برداری و با پیمایش در متون و منابع موجود، مطالب مرتبط در این زمینه گردآوری شده است. مقالات و پایان نامه های مرتبط مورد بررسی قرار گرفته اند.

۳- یافته های پژوهش:

نظریات مطرح در زمینه انگیزش تحصیلی:

روان شناسان و مریبان از دیرباز نقش انگیزش را در موفقیت و شکست در حیطه های مختلف تحصیلی را مطرح کرده اند (پینتریچ و همکاران، ۲۰۰۳؛ به نقل از یسانی، غلام علی لولسانی و اژه ای، ۱۳۹۱) و در ادبیات معاصر «انگیزش» در تعلیم و تربیت نیز، سازه های انگیزشی نظریه های شناختی اجتماعی سودمند ظاهر شده اند.

نظریه آلپورت:

از نظر آلپورت انگیزه ها چهار خاصیت عمده دارند: الف) انگیزه ها «همزمان و معاصر» هستند؛ این امر بدان معناست که انگیزه لازم برای انجام رفتاری یا ارایه فکری در همان زمانی که آن فکر یا رفتار به وقوع می پیوندد، وجود دارد. ب) ویژگی دوم انگیزه ها «تنوع و گوناگونی» آن هاست؛ هر رفتار نه فقط به یک انگیزه بلکه از ترکیب چندین انگیزه به وجود می آید. ج) سومین خصیصه انگیزه ها از دیدگاه آلپورت «هدفدار بودن» آن هاست؛ آن ها دارای فرایندهای شناختی از قبیل برنامه ریزی و طرح ریزی هستند. د) چهارمین ویژگی «منحصر بودن» انگیزه هاست؛ که آلپورت در دفاع از تفاوت های فردی آن را مطرح می کند (آتشی، ۱۳۷۷؛ به نقل از عباسزاده و همکاران، ۱۳۸۷). آلپورت، در رابطه با انگیزه ها، مفهوم «خود مختار کنشی» را ارایه کرد، خودمختاری کنشی بدین معناست که انگیزه های انسانی خود نگهدار هستند، یعنی این که آن ها به طور مستقیم یا غیر مستقیم از انگیزه های اساسی اولین مشتق نشده اند. طبق نظریه آلپورت دانشجویان و یا افراد به خاطر خودشان رفتارهایی را انجام می دهند، نه برای ارضای نیازهای اجتماعی یا نیازهای زیستی و نه برای این که پاداش دریافت کنند (راس، ۱۳۷۵؛ به نقل از عباسزاده و همکاران، ۱۳۸۷).

نظریه تقویت و انگیزش:

اکثر راهبردهای بیرونی که برای افزایش انگیزش تحصیلی دانش آموزان یا دانشجویان به کار می رود نشأت گرفته از نظریه تقویت است. اصل رایج بین تمام اشکال نظریه تقویت این است که رفتارهایی که به گونه ای خاص تقویت شوند ادامه پیدا می کنند. رفتارهایی که تنبیه شوند و یا نادیده گرفته شوند کاهش می یابند، بنابراین معلمانی که می خواهند رفتارهای معطوف به تکلیف را در دانش آموز افزایش دهند، باید ابتدا به شناسایی شاخص هایی که رفتارهای معطوف به تکلیف است بپردازند. سپس پاداش های خود را با آن رفتار متناسب کنند. رفتارهایی که شاخص فعالیت نباشد، نادیده گرفته و یا در مواردی موجب تنبیه و مؤاخذه می شوند (اسپالدینگ، ۱۳۷۷؛ به نقل از عباسزاده و همکاران، ۱۳۸۷).

نظریه مورای:

کنفرانس ملی مطالعات کاربردی در فرایندهای تعلیم و تربیت

National Conference on Applied Studies in Education Processes

مورای نظریه خود از رفتار را بر اساس مفهوم «نیاز» مطرح می کند. برخلاف رویکردهای شناختی، مفهوم نظر مورای بیشتر متأثر از مدل های بیولوژیکی بود تا فیزیکی. بر طبق نظر وی محیط می تواند نیاز را بروز دهد و می تواند موانعی در جهت بازداری از نیاز و رفتار مربوط به هدف ارایه دهد، پس آن چه در نظریه مورای اهمیت دارد محیط ادراک شده است که افراد بر اساس ادراکات خویش عمل می کنند. مورای به نیروی تحرکی شخصیت و انگیزش اهمیت زیادی می دهد. مهم ترین نیروهای تحرکی شخصیت از نظر او عبارت است از: نیازها، فشارها، نیروهای عاطفی، ارزش ها و عمل متقابل (سیاسی، ۱۳۷۶؛ به نقل از عباس زاده و همکاران، ۱۳۸۷). از دیدگاه مورای نیازها پنج ویژگی عمده دارند: ۱- نتیجه مستقیم یک جریان درونی یا نتیجه عوامل خارجی هستند، ۲- خفیف یا شدید هستند، ۳- همیشه با یک حالتی انفعالی یا هیجانی همراه اند، ۴- گذرا، کم دوام و یا پایدار و بادوام هستند، ۵- سبب رفتارهای نمایان یا فعالیت روانی پنهان می شوند (غفوری، ۱۳۶۷؛ به نقل از عباس زاده و همکاران، ۱۳۸۷).

نظریه مک کله لند:

از دیدگاه وی انگیزه پیشرفت وقتی در کار است که شخصی در فعالیت های خود معیار ممتازی را الگو قرار دهد و یا در پی موفقیت باشد. وی نیاز به موفقیت را یکی از شاخص های عمده پیشرفت و توسعه معرفی می کند. منظور مک کله اند از نیاز به موفقیت که تمایل به انجام کار بهتر و سریع تر با زحمت کمتر و بازده بیشتر است (پاپلی یزدی، ۱۳۸۱؛ به نقل از عباس زاده و همکاران، ۱۳۸۷). نیاز به موفقیت و پیشرفت آرزوها، تمایل افراد برای دسترسی به اهداف و نشان داده شایستگی، تسلط و اقتدار آن ها را منعکس می کند. افرادی که نیاز برای پیشرفت آن ها بالاست تمام تلاش هایشان را جهت تسریع انجام کار مصرف می کنند. نیاز برای پیوستگی معادل نیاز به عشق را توصیف می کنند (ساکن آذری، ۱۳۷۷؛ به نقل از عباس زاده و همکاران، ۱۳۸۷).

نظریه نیاز پیشرفت:

در بیشتر نظریه ها و الگوهایی که در چند دهه اخیر در زمینه انگیزش در آموزش و پرورش ارائه شده است، رد پای ریشه ها و مفروضه های نظریه نیاز به پیشرفت مشاهده می شود. عامل موثر بر تمایل نزدیک شده به تکلیف، احساس نیاز به پیشرفت است. افراد دارای نیاز پیشرفت ویژگی هایی همچون تمایل به برتری جویی، خواستار تعالی و توفیق بودن، برای موفقیت و کامیابی سخت کوشیدن، تلاش برای دستیابی به اهداف عالی و برای انجام کاری دشوار به گونه ای پر دوام، پی گیر و بی امان تلاش کردن را دارا می باشند.

نظریه انتظار- ارزش:

نظریه پردازان انتظار- ارزش معتقدند انتخاب، پی گیری، عملکرد و انگیزه افراد تحت تاثیر باورهای آنان در مورد انتظار موفقیت در انجام تکلیف و ارزشمندی یک تکلیف برای آنان دارد (ویگ فیلدو الکس، ۲۰۰۰؛ به نقل از عبدخدائی، سیف، کریمی و بیابانگرد، ۱۳۸۷). به عقیده پتری (۱۹۹۱)؛ به نقل از عبدخدائی و همکاران، ۱۳۸۷)، نظریه انتظار- ارزش بر بازنمایی شناختی و تاثیر هدفها تکیه می کند. این بازنمایی شناختی دارای دو ویژگی است: الف) انتظار ناشی از این که بروز رفتارهای ویژه به دست یابی به هدفهای معین می انجامد. ب) ارزشی که این هدفها در نزد انسان یا جاندار خواهند داشت. بر اساس این نظریه، تحقق انگیزش در نتیجه همراهی هر دو جزء می باشد.

نقش انگیزش در پیشرفت تحصیلی و یادگیری افراد

انگیزش مهمترین عامل رفتارهای گوناگون و درحقیقت نیروی محرک فعالیت های انسان و عامل جهت دهنده ی آنهاست. می توان اهمیت انگیزش را در یادگیری این گونه بیان داشت که اگر دانش آموز نسبت به دروس بی علاقه باشد و یا از سطح پایین انگیزش برخوردار باشند به توضیحات و درس معلم توجه نمی کنند، تکالیف خود را با جدیت انجام نمی دهند و در دروس خود پیشرفت چندانی بدست نمی آورند. بالعکس اگر دانش آموزان به مطالب درسی علاقه مند باشند یا دارای سطح بالایی از انگیزش باشند، هم به توضیحات معلم با دقت گوش داده و تکالیف درسی خود را با جدیت انجام خواهند داد و هم به دنبال کسب و جمع آوری اطلاعات بیشتر در زمینه مطالب درسی خواهند رفت و متعاقب آن پیشرفت خواهند کرد. معلم با استفاده از تدابیر آموزشی می تواند بعد از ایجاد توجه و دقت در دانش آموزان آن را در سطح مطلوب حفظ نماید. اگر دانش آموز معتقد باشد که در گذشته، در یادگیری مطالب مشابه با مطالب جدید موفق بوده است با علاقمندی و دقت به مطالب جدید گوش فراداده و آنها را می آموزد، اما اگر به این اعتقاد رسیده باشد که یادگیری مطالب جدید نیز مانند یادگیری مطالب مشابه در گذشته منجر به شکست خواهد شد، نسبت به یادگیری آن مطلب از خود علاقه نشان نخواهد داد.

کنفرانس ملی مطالعات کاربردی در فرایندهای تعلیم و تربیت

National Conference on Applied Studies in Education Processes

در همین زمینه، اگر تجارب دانش آموز از محیط مدرسه خصوصا در سال های نخست تحصیلی حاکی از وجود شایستگی و لیاقت در مدرسه باشد، تجارب احساس موفقیت و افزایش اعتماد به نفس در سال های آتی نیز تکرار خواهد شد. چنین فردی قادر خواهد بود با تکیه بر این تجارب موفقیت آمیز در حین تحصیل آن را به زندگی واقعی خود تعمیم دهد و بدون تحمل سختی بر بحران ها، فشارها و استرس های شدید در زندگی غلبه کند. بسیاری از معلمان در تلاش برای برانگیختن حس سخت کوششی دانش آموزان، ناکامی هایی را تجربه می کنند که ناشی از واقعیت هایی چون کمبود وقت، زیادی تعدادی دانش آموزان دارای نیازهای هیجانی و یادگیری، احساس مسئولیت در قبال خواسته های مسئولان مدرسه و والدین و سایر موقعیت های ایجاد کننده فشار روانی است که در اکثر مدارس وجود دارد. کوشش های متکی بر شهود و آموزش منسوخ، اغلب در رویارویی با موقعیت های دشوار یک دانش آموز، همانند موقعیت هایی که والدین در بزرگ کردن بچه با آن رو به رو هستند، به سرعت شکست می خورد. تلاش اغلب معلمان، به جای افزایش انگیزه یادگیری در دانش آموزان، اغلب صرف آرام ساختن و منضبط نگه داشتن کلاس می شود. هر کاری که تقریبا معلمان در کلاس انجام می دهند، از جمله نحوه ارائه اطلاعات، نوع تمرین های مورد استفاده، شیوه تعامل با دانش آموزان و فرصت هایی که به دانش آموزان برای تمرین انفرادی یا گروهی، اثر انگیزی بر روی دانش آموزان دارد. دانش آموزان بر اساس اینکه شما (چه کسی) هستید، (چه کاری) انجام می دهید و با توجه به میزان آرامشی که در کلاس شما احساس می کنند، به شما واکنش نشان می دهند. با وجود این اثرات انگیزی متعدد، معلمان ابزار کمی برای درک انگیزش و نحوه افزایش آن در دانش آموزان خود دارند.

عوامل مؤثر بر انگیزش تحصیلی

۱- هدف: هدف عبارت است از نتیجه ای که یک فرد برای دستیابی به آن کوشش می کند. رفتار هدفدار باعث پیشرفت تحصیلی دانش آموزان می شود. زیرا توجه فرد را در تکلیفی که باید انجام دهد بالا می برد و موجب کشف راهبردهای جدید برای رسیدن به هدف می شود. نوع هدف هایی که فرد برای خود انتخاب می کند در انگیزه او تاثیر می گذارد. تحقیقات نشان می دهد هر چه هدف های مشخص شده درجه دشواری متوسطی داشته باشند و دسترسی به آن ها در آینده نزدیک میسر باشد، انگیزش و پیگیری بیشتری به همراه دارند. در این قسمت می توانید به اهمیت انگیزه تحصیلی برای دانش آموزان پی ببرید.

اگر دانش آموزی در انتخاب هدف خود مشکل دارد، باید به او کمک کرد تا بتواند هدفی برای خود انتخاب کند. مثلا با نشان دادن الگوهای موفق به او، می توان مسیر تحصیلی دانش آموزان را مشخص کرد و به آن ها انگیزه بخشید. خصوصا در سنین نوجوانی که معمولا با سردرگمی هویتی همراه است و خیلی از دانش آموزان بیش از اینکه بخواهند وقت خود را برای مطالعه بگذارند، ترجیح می دهند وقت خود را با همسالان خود بگذرانند که این مسئله گاهی منجر به انحراف می شود. اما والدین آگاه می توانند با مدیریت روابط فرزندشان و آگاهی دادن به نوجوانان برای انتخاب هدف درست برای آینده به آن ها در این مسیر کمک کنند که روش مؤثر در انگیزش تحصیلی نوجوانان نیز محسوب می شود.

۲- علاقه: سطح انگیزه تحصیلی دانش آموزان با علایق آن ها نیز در ارتباط است. طبق تحقیقات انجام شده، علاقه اندک به درس باعث افت انگیزه دانش آموزان می شود. هر چه علاقه دانش آموز به درس بیشتر باشد، یادگیری او نیز عمیق تر و پایدار خواهد شد. بخش عمده علاقه مند کردن دانش آموزان به درس بر عهده معلمان است که با روش های خلاقانه تدریس می توانند دانش آموزان را به درس و مدرسه علاقه مند کنند. عوامل زیادی در بی علاقه دانش آموزان به مدرسه و درس وجود دارد. مثل سختگیری های بیش از حد والدین، رفتارهای بد معلمان، تنبیه و سرزنش بیش از حد و... در مقابل عوامل خیلی ساده ای در شکل گیری علاقه دانش آموزان به معلم، مدرسه و مطالعه کردن وجود دارد. تشویق کلامی که برخی از معلمان خیلی کم از آن استفاده می کنند، یکی از فاکتورهای مؤثر بر انگیزه پیشرفت تحصیلی دانش آموزان است. گاهی دانش آموزان به خاطر علاقه به یک معلم سعی در یادگیری بیشتر دروس می کنند. روابط معلم و دانش آموز می تواند نقش مهمی در انگیزش تحصیلی در دانش آموزان و یادگیری دروس داشته باشد. در دبیرستان دخترانه مدیران بارسا، جو روانشناختی حاکم بر مدرسه و رفتار حرفه ای معلمان، باعث شده است روابط بسیار خوبی بین معلمان و دانش آموزان برقرار شود و معلمان انگیزش تحصیلی دانش آموزان را افزایش دهند.

۳- خودپنداره ها: انگیزش تحصیلی دانش آموزان متأثر از خودپنداره های آنان نیز هست. اینکه دانش آموزان چه تصویری درباره خود و استعدادها و توانایی های فردی و کارآمدی خود دارند، در تعیین هدف و میزان موفقیت و شکست آن ها مؤثر است. مثلا افرادی که فکر می کنند توانایی آنان ثابت و تغییر ناپذیر است، نمی توانند اهداف بزرگتری را برای خود انتخاب کنند. برعکس، آنان که توانایی خود را تغییرپذیر و افزایش یابنده می دانند، اهداف بزرگ تری را پیش روی خود قرار می دهند. پیش بینی چگونگی نتایج رفتار، عامل مهمی در انگیزه تحصیلی افراد است. آلبرت بندورا این پیش بینی را "خود کارآمدی" می نامد و آن را اعتقاد به توانایی خود برای سازمان دادن و اجرای فعالیت های لازم برای دستیابی به هدف معین تعریف می کند.

کنفرانس ملی مطالعات کاربردی در فرایندهای تعلیم و تربیت

National Conference on Applied Studies in Education Processes

شرایط موثر بر انگیزه تحصیلی دانش آموزان

باورهای خودکارآمدی افراد چگونگی احساس، تفکر، رفتار کردن و به طور کلی پیشرفت افراد را تحت تاثیر قرار می دهد. افرادی که خودکارآمدی بالایی دارند و به توانایی هایشان به انجام کار باور دارند، در فعالیت ها بیشتر شرکت می کنند تا افرادی که خودکارآمدی پایینی دارند و توانایی هایشان را قبول ندارند. دانش آموزان خودکارآمد به ویژه هنگام مواجهه با مشکلات، بیشتر از افرادی که نسبت به قابلیت‌های خود تردید دارند از خود سخت کوشی و پشتکار نشان می دهند. یکی از وظایف مهم والدین و معلمان بالا بردن احساس خودکارآمدی در دانش آموزان است. دانش آموزان هرچه بیشتر احساس خوبی نسبت به توانایی های خود داشته باشند، در مواجهه با چالش ها سخت کوشی بیشتری از خود نشان می دهند و تلاش بیشتری می کنند. هرچه انگیزه های فرد درونی باشد، پیشرفت تحصیلی بیشتری به همراه دارد. انگیزه درونی ماندگارتر است و باعث می شود فرد هنگام شکست، زود نا امید نشود.

تاثیر خانواده بر انگیزه تحصیلی

خانواده و ساختار حاکم بر آنها، از آغاز زندگی نقش به سزایی در شکل گیری انگیزه انسان ایفا می کند. برای مثال ناتریلو و مکدیل ترجمه توحیدی (۱۹۹۴) به نقل از رایان ۲۰۰۱ نشان دادند خانواده هایی که انتظارات و آرزوهای بالایی برای فرزندان خود، در نظر میگیرند و استانداردهای تحصیلی بالاتری برای آنان تعیین می کنند، بر انگیزه و عملکرد تحصیلی آنان تاثیر مثبت و قابل توجهی دارند. اگستروم و همکاران ترجمه توحیدی (۱۹۸۶) نیز نشان دادند دانش آموزانی که انتظارات تحصیلی والدین از خود را پایین ارزیابی کرده‌اند، نتوانسته‌اند دبیرستان را به پایان برسانند. دورن بوش ترجمه توحیدی (۱۹۹۱) مشخص میکند که همکاری و تشویق والدین در امور تحصیلی فرزندان تاثیر قابل ملاحظه ای بر انگیزه تحصیلی و عملکرد تحصیلی فرزندان دارند.

عوامل موثر انگیزه تحصیلی بر اساس عوامل موجود در مدرسه

معلمان و مربیانی که وظیفه تعلیم و تربیت را به عهده دارند، برای آن که بتوانند وظیفه خود را بهتر انجام دهند و انگیزه و رغبت یادگیری بیشتری در شاگردان به وجود آورند. باید بدانند که چگونه میتوانند در علاقه مند کردن دانش آموزان به درس و یادگیری از عامل انگیزش بهره گیرند. برای موثر بودن انگیزه های تحصیلی عوامل گوناگونی وجود دارد که مهم ترین و کارسازترین آنها به این شرح است:

۱- تشویق لفظی: یکی از عوامل مؤثر انگیزه در دانش آموزان تشویق لفظی است که به ویژه در کودکان خردسال کاربرد بیشتری دارد. وقتی دانش آموزان بر مفهوم و مطلبی تسلط پیدا می کنند، یا در زمینه های گوناگون اطلاعاتی را به دست می آورند، باید تشویق شوند. زیرا این کار باعث می شود تا علاقه و انگیزه آنها به یادگیری بیشتر شود. یافته‌های پژوهشی تأکید میکنند که معلم می تواند مایه تشویق را به عنوان یک عامل مثبت به کار گیرد و موجب پیشرفتهای آموزشی شود. همچنین معلمانی که با دقت و دلسوزی به کار آموزشی می پردازند. بازده شاگردانشان خیلی بیشتر از آنهاست که توجه و احساس مسئولیت نمی کنند (کدیور، ۱۳۸۷ ترجمه رضازاده).

۲- داشتن هدف: یکی دیگر از عوامل مؤثر انگیزه داشتن هدف است. هدف آموزشی باید برای دانش آموزان معلوم و مشخص باشد؛ یعنی دانش آموز باید بداند که چه مطلبی را برای رسیدن به چه هدفی باید یاد بگیرد. آگاهی از هدف، نیروی لازم را برای انجام فعالیت در فرد به وجود می آورد و باعث ایجاد قصد و اراده در او می شود. هدف های تربیتی در مدارس باید انعکاسی از نیازها و تمایلات شاگردان باشد و به طور مشخص و روشن بیان شود. مشخص بودن هدف ها در مدرسه موجب هماهنگی فعالیتهای معلم و شاگرد میشود آنها را به اجرای فعالیت های متنوع بر می انگیزد. جهت و میزان پیشرفت آنها را نشان میدهد. محیط مدرسه و کلاس را آموزنده و با نشاط می کند. سطح یادگیری شاگردان را گسترش میدهد و یادگیری را عمیق تر و مؤثرتر می کند.

۳- محیط کلاس: رفتار معلم باید با در نظر گرفتن تمامی شرایط و موقعیت ها تا حد امکان خوب و دوستانه باشد تا بتواند در دانش آموزان نفوذ کند و با تقویت انگیزه نقش مثبت و مؤثری را در یادگیری آنها، ایفا کند. همچنین کلاس از نظر روانی هم باید از شرایط لازم و مناسب برخوردار باشد؛ یعنی معلم باید اجازه دهد شاگردان زورگو امنیت روانی شاگردان ضعیف را به مخاطره بیندازند. معلمان می توانند مقررات مدرسه را به وضوح مشخص کنند. تحقیقات نشان می دهد دانش آموزان از آشکار بودن و عادلانه بودن قوانین مدرسه استقبال می کنند و اگر قوانین صریح و حمایت کننده باشد، به مطالعه و تحصیل علاقه مند می شوند. علاوه بر این کلاسی که از نظر وسعت، نور، هوا و غیره خوب و مناسب باشد، رغبت و تمایل شاگردان را برای حضور مرتب در کلاس بیشتر بر می انگیزاند.

۴- علاقه مندی معلم به درس: اگر معلم به درس و رشته خود علاقه داشته باشد، با رغبت فراوان به انجام کارش می پردازد. علاقه مندی معلم به درس سبب می شود که شاگردان نیز به حرکت و جنب و جوش در آیند و با انگیزه زیاد به یادگیری و تحصیل بپردازند. اما معلمی که به

کنفرانس ملی مطالعات کاربردی در فرایندهای تعلیم و تربیت

National Conference on Applied Studies in Education Processes

درس و رشته ای که تدریس می کنند. علاقه نداشته باشد. کلاس درس او خشک و تصنعی می شود. در چنین کلامی بیشتر دانش آموزان به تدریج دچار خستگی و بی حوصلگی میشوند و برای آموزش و یادگیری موضوعات و مطالب درسی، تمایل چندانی از خود نشان نمی دهند.

۵- پرهیز از تبعیض: یکی از عواملی که موجب دلسردی و بی علاقه‌گی به درس و تحصیل در دانش آموز می شود. تبعیضی است که معلم بین شاگردان قائل می شود. وقتی که معلم رفتار یکسان و عادلانه ای با دانش آموزان ندارد و برخی از آنها را بر برخی دیگر ترجیح می دهد، باعث ایجاد نگرانی و بی علاقه‌گی دانش آموزان به درس و مدرسه خواهد شد. دانش آموزان یک کلاس نمایندگان خانواده های مختلف هستند و قطعاً اختلافاتی در بین آنها وجود دارد. از این رو معلم نباید فقط به عده خاصی توجه کند. بلکه باید همه آنها را چه با استعداد و چه کم استعداد، فرزندان افراد با نفوذ، سرمایه داران دولتمردان کارگران و همه را به یک میزان مورد توجه قرار دهد تا دانش آموزان انگیزه و رغبت لازم برای آموزش و یادگیری را از دست ندهند و استعدادهای نهفته خود را شکوفا کنند.

۶- انگیزه حس کنجکاوی: یکی دیگر از عوامل موثر انگیزه تحریک حس کنجکاوی دانش آموزان است. اگر معلم اهل مطالعه و تحقیق باشد و همواره تغییرات و تحولات مربوط به حرفه خود را پیگیری کند، به راحتی می تواند ضمن درس دادن مسائل و موضوع های مختلفی نیز پیرامون آن مطرح کند، با طرح هایی را ارائه دهد که نیاز به کنجکاوی و خلاقیت داشته باشد تا شاگردان و اادار شوند برای یافتن پاسخ آنها به کوشش فکری بیشتر و تحقیق و پژوهش بپردازند. این مسأله بدون شک آنان را به جستجوی بیشتر برای دانستن و آموختن علاقه مند می کند. زیرا هر انسان سالم و امیدواری به طور قطری خواهان یافتن پاسخ های درست برای مسائل و سماهایی است که در برابر او قرار می گیرد.

۷- ایجاد نگرانی: داشتن نگرانی و تنش تا حدودی لازم است. زیرا فرد را تحریک می کند تا برای رسیدن به اهداف خود تلاش کند. اگر دانش آموز از نمره بد یا مردود شدن در امتحانات ترسی به خود راه ندهد، به درس خواندن و یادگیری نمی پردازد. البته اضطراب و نگرانی بیش از حد هم تمرکز اندیشه و حواس شاگرد را به هم میزند و مانع پیشرفت تحصیلی او می شود. بنابراین اگر نگرانی به اندازه ای باشد که دانش آموز را به کار و فعالیت وادارد انگیزه ای بسیار ارزنده و سودمند است. ولی اگر تنش و نگرانی باعث پریشانی خاطر و اختلال در هوش و حواس شود، معلم باید با به کارگیری روشهای مناسب آموزشی و تربیتی، شاگردان را از نگرانی نمره و امتحان به درآورد.

۸- اهمیت بازی: وقتی که درس با بازی و تفریح همراه شود، دانش آموزان نسبت به آموختن و یادگیری بیشتر علاقه پیدا می کنند. بازی ها و شبیه سازی ها از اثر انگیزشی بسیار بالایی برخوردارند. زیرا اولاً توانایی ها و مهارت های شاگردان را افزایش میدهد. دوم این که تصویرهای روشنی از زندگی واقعی را عرضه می کند. بنابراین اگر درس خواندن با بازی همراه باشد دانش آموزان به طور مستقیم با واقعیهای موجود، جریان ها و مسائل یادگیری مواجه میشوند و میل به کنجکاوی و تحقیق و جستجو برای کشف امور و پدیده ها در آنها افزایش می یابد.

۹- ارتباط درس با زندگی: معلم در همان جلسه نخست کلاس باید به بیان ارزش و اعتبار درس خود بپردازد و با روشهای مختلف، آموختن درس را به پیشرفت و حل مسائل زندگی ارتباط دهد. همچنین باید اهمیت و ارزش های گوناگون یادگیری را برای دانش آموزان شرح دهد و با ارائه مثال هایی نشان دهد که فراگیری و کسب دانش در چه مواقعی از زندگی میتواند به کمک آنها بیاید. برای مثال، درس ریاضی را نباید فقط یک دانش مهم به شمار آورد بلکه دانستن آن را هم در مسائل روزانه زندگی و هم در محاسبههای علمی و یاری به پیشرفت علوم دیگر یادآور شود. بنابراین هنگامی که دانش آموزان به ارتباط مفاهیم درسی با مسائل زندگی پی ببرند و از نقش آن در حل مشکلات خود آگاه شوند با میل و علاقه بیشتری به یادگیری واکنش نشان میدهند.

۱۰- کاربرد امتحان: متأسفانه برخی از مسلمان بدون آن که به جریان یادگیری و درک مطالب و مفاهیم درسی از سوی هیچ دانش آموزان توجهی داشته باشند به طور مداوم درس میدهند و در مورد دروس گذشته گونه پرسشی نمی کنند. به اعتقاد روانشناسان این روش نمی تواند انگیزه های لازم را در دانش آموزان ایجاد کند ولی اگر معلم بتواند در زمانهای معینی از درس های داده شده امتحان بگیرد و نتیجه آن را در آزمونهای پایانی دخالت دهد، بدون شک انگیزه دانش آموزان برای پیشرفت تحصیلی و یادگیری عمیق تر افزایش خواهد یافت. البته معلم با امتحان نباید دانش آموزان را مورد تهدید قرار دهد. زیرا این کار در یادگیری دانش آموزان اختلال ایجاد می کند و نظم فکری و تمرکز حواس آنها را بر هم میزند.

۱۱- تأثیر انگیزش در یادگیری: یکی از عواملی که در یادگیری شاگردان نقش اساسی دارد ایجاد انگیزه در آنها است. انگیزش به عنوان یکی از مهمترین عوامل یادگیری و شرط اصلی آن محسوب می شود و معلم نباید از عامل انگیزه در تحریک دانش آموزان غفلت و کوتاهی کند انگیزه دانش آموز را به سمت یادگیری هدایت می کند. علاقه و عشق او را بر می انگیزاند و به فعالیتها و تلاش های او شکل و جهت می بخشد. دانش آموزی که انگیزه یادگیری ندارد، کمتر در فعالیتهای آموزشی شرکت می کند. در نتیجه کمتر یاد می گیرد، خیلی زود خسته می شود و در کلاس درس هم باعث ایجاد دردسر می شود. انگیزه به دو صورت است درونی و بیرونی معلم باید سعی کند که انگیزه درونی شاگردان را افزایش دهد و انگیزه بیرونی را به حداقل برساند. البته معلم به دلایل مختلف همیشه نمی تواند دانش آموزان را در بالاترین درجه انگیزش به یادگیری وادارد ولی باید بکوشد در حد امکان از شکست های درسی آنان جلوگیری کند تا دانش آموزان به یادگیری و انجام تکالیف درسی بیشتر علاقه مند شوند.

کنفرانس ملی مطالعات کاربردی در فرایندهای تعلیم و تربیت

National Conference on Applied Studies in Education Processes

بسیاری از دانش آموزان با وجود داشتن هوش بهر. عادی امکانات و سایر عوامل مؤثر در یادگیری به دلیل علاقه نداشتن به درس نیروی لازم را برای فراگیری صرف نمی کنند و همین دلیل با شکست مواجه می شوند. اغلب مسلمان نیز با مشکلات ناشی از بی علاقهگی و بی انگیزگی برخی از دانش آموزان نسبت به یادگیری و آموزش مواجه هستند. مسلماً هر سلمی در جستجوی یافتن راه حلی برای برطرف کردن این مشکل است و تمامی تلاش خود را به کار می گیرد تا دانش آموزان را به مدرسه و یادگیری درس علاقه مند کند. برای برطرف کردن بی علاقهگی دانش آموزان و ایجاد انگیزه در آنان ابتدا باید عوامل آن را شناسایی و سپس برای رفع آنها اقدام کرد، اما از آنجا که انسان موجودی پیچیده است. علل و عوامل متعددی می تواند موجب بی علاقهگی دانش آموزان به یادگیری شود. از این رو جستجو و پیدا کردن این علل و عوامل کاری بس دشوار است. با این حال عوامل گوناگونی ممکن است در این امر دخالت داشته باشند که از جمله می توان به ضعف جسمانی فراگیرندگان برنامه ریزیهای غلط تکنیک ها و روشهای نادرست آموزشی و بسیاری از عوامل دیگر اشاره کرد. هر یک از این عوامل می تواند در ایجاد انگیزش یا دلسردی و بی علاقهگی در دانش آموزان، نقش بسیار مهمی ایفا کند. در چنین شرایطی آگاهی و شناخت معلم از میزان توانایی نیازها و خصوصیات رشد دانش آموزان در هر یک از دوره های تحصیلی به او کمک می کند که در طرح و تدوین برنامه های آموزشی و انتظاراتی که از دانش آموزان دارد، به نکات مهم آموزشی توجه کنند تا بتوانند در ایجاد انگیزه در آنها مؤثر واقع شود. همچنین معلم باید از راهها و روشهایی که باعث ایجاد علاقه و انگیزش در دانش آموزان می شود، آگاه باشد و آنها را در شرایط و موقعیتهای مناسب به کار گیرد. اگر معلم در تدوین برنامه های درسی به علایق خواستها و نیازهای دانش آموزان توجه کند، قطعاً در ایجاد انگیزش و علاقه در آنها موفق خواهد بود. علاوه بر این در هماهنگ کردن برنامه های آموزشی با نیازها و مقاصد دانش آموزان باید هدفهای آنی و آنی هر دو مورد توجه قرار گیرد. برای این که شاگردان در حین یادگیری فعال باشند باید به موضوعی که میخواهند یاد بگیرند، علاقه داشته باشند. بنابراین باید مفاهیم و موضوعات درسی براساس نیازهای شاگردان به شکلی مناسب و مطلوب تنظیم شده باشد تا رغبت و آمادگی لازم را در آنها ایجاد کنند.

اهمیت انگیزش در یادگیری

انگیزش اهمیت زیادی در استفاده از توانایی های شناختی دانش آموز دارد بارها شرایطی پیش آمده است که دانش آموزی به دلیل عدم انگیزش از تواناییهای خود برای یادگیری استفاده نکرده است اصطلاح انگیزش را میتوان به عنوان نیروودهنده هدایت کر و نگهدارنده رفتار تعریف کرد انگیزش سبب میشود که دانش آموز تمام تلاش خود را برای دستیابی به هدف های تحصیلی بکار بندد و بر خورد با موانع را به عنوان بخشی از چالش در نظر بگیرد و در واقع به تلاش های خود نظم و استحکام و توانایی بخشد. گیج و برلاینر(۱۹۸۴ ترجمه نظامی) انگیزش را به موتور و فرمان اتومبیل تشبیه کرده اند (سیفرت، ۱۹۹۲ ترجمه نظامی) گفته است انگیزش یک تمایل یا گرایش به عمل کردن به طریقی خاص است.

حالت های مختلف انگیزه تحصیلی

انگیزه به دو نوع درونی و بیرونی قابل تقسیم است. از انگیزه بیرونی می توان به تقویت کنندههایی چون پول، تائید، محبت، احترام، نمره و از تقویت کنندههای درونی می توان به رضایت خاطر و احساس خوب از یادگیری اشاره کرد. آنچه که بیشتر موجب رفتار خودجوش می شود، انگیزه درونی است. هدف عمده فعالیت های پرورشی معلم یا مربی این است که دانش آموز به تدریج از انگیزه های بیرونی به سمت انگیزه های درونی هدایت شود. تفاوت اساسی افراد دارای انگیزه درونی با افراد دارای انگیزه بیرونی این است که افراد با انگیزه درونی احساس کفایت بیشتری در خود دارند و کمتر به دیگران اجازه می دهند که محرک رفتارشان شوند. این گروه از دانش آموزان، خود تعیین کننده رفتارها هستند و به خاطر کفایتی که در خود احساس می کنند، باور دارند که می توانند با رفتارشان بر محیط خود تأثیر بگذارند. این گروه از دانش آموزان با انگیزه درون گرا، تصورشان این است که موفقیت و عدم موفقیت در تحصیل به خاطر نحوه رفتار صحیح یا غلط خودشان است. اما برخلاف آنها، دانش آموزان با انگیزه برون گرا، احساس بی کفایتی یا کفایت کم داشته و همواره تصور می کنند که موفقیت آنها تحت تأثیر عوامل محیطی نظیر: معلم و سوالات سخت است. این گروه از دانش آموزان حتی اگر درس بخوانند، باز هم موفقیت چندانی نخواهند داشت. چرا که اندک تلاش آنها به خاطر همان انگیزه های بیرونی، همچون فرار از تنبیه یا کسب خواست معلم است. اینان در صورت کسب موفقیت اندک هم آن را به شانس و تصادف نسبت می دهند و نه به تلاش و استعداد خود. این دانش آموزان حتی اگر نیم نگاهی به موفقیت داشته باشند، آنقدر آن را صعب الوصول می دانند که دست به عمل نمی زنند، در نتیجه هرگز طعم موفقیت را نخواهند چشید. در حقیقت گام اول در برخورد با این افراد چشاندن طعم موفقیت به آنها و درهم شکستن تصور منفی آنها در مورد دستیابی به موفقیت است. در این صورت است که «موفقیت»، «موفقیت» می آورد. از آنجایی که انسان آمادگی دارد تا فعالیت ها و تصوراتش را تعمیم دهد، موفقیت در یک درس منجر به موفقیت در دروس دیگر می شود و این موضوع در مورد دروس اصلی هر رشته مهم تر است. در واقع، ضعف درسی در این دروس منجر به بی علاقهگی به تحصیل و گاهی حتی ترک تحصیل می شود و البته عکس آن هم صادق است. به همین علت به

کنفرانس ملی مطالعات کاربردی در فرایندهای تعلیم و تربیت

National Conference on Applied Studies in Education Processes

معلمان دروس اصلی هر رشته توصیه می‌شود، شرایط آموزشی و امتحانی را مطلوب نمایند و با ارزشیابی‌های مناسب فضای کلاس را لذت بخش کنند. کارهای زیادی وجود دارد که والدین می‌توانند برای افزایش انگیزش تحصیلی فرزندانشان انجام دهند، از جمله حفظ کردن روابط خوب والد - فرزند و آگاه کردن فرزندان از این نکته که مدرسه از نظر ایشان بسیار مهم است. بدین ترتیب فرزندان می‌توانند تلاش تحصیلی شان را افزایش دهند، آموزش عادات مطالعه صحیح و مفید، فراهم آوردن فرصت کسب موفقیت و نیز همکاری با معلم فرزندان دارای اهمیت فراوان است. یکی از عوامل بسیار مهم در پیشرفت تحصیلی طلاب، داشتن علاقه و انگیزه تحصیلی است. روانشناسان در مورد انگیزه متفق‌اند که انگیزه عاملی درونی است که رفتار شخص را تحریک می‌کند و در جهت معین سوق می‌دهد و آن را هماهنگ می‌سازد. انگیزه به طور مستقیم قابل مشاهده نیست ولی وجود آن از رفتار شخص استنباط می‌شود.

انگیزه تحصیلی پایین

زمانی که کودکان انگیزه ای برای یادگیری ندارند یعنی مانمی در راه انگیزش طبیعی آنها وجود دارد، احساس می‌کنند که به خوبی نمی‌توانند وظایف مربوط به مدرسه را انجام دهند و در نتیجه تلاششان را متوقف می‌کنند یا به اندازه ی کافی تلاش جدی از خود نشان نمی‌دهند. این قبیل کودکان، براحتی سرخورده میشوند و از آنجا که تلاششان را متوقف می‌کنند و یادگیری آنها با موفقیت همراه نمی‌شود تجربه می‌شود و هیجان ناشی از یادگیری مباحث جدید را کسب نمی‌کنند و معتقد می‌شوند همه ی موفقیتها به شانس و تصادف با اوضاع و احوال " مربوط است. برخی عوامل اثر گذار بر یادگیری، مثل: یاد نگرفتن، وجود مشکلاتی در خلق و خو، به تاخیر انداختن امور فشارهای روانی و افسردگی، یادگیری در مدرسه را سخت تر می‌کنند. سه عامل ابتدایی در مدرسه ممکن است باعث انگیزش تحصیلی پایین در دانش آموزان شود:

۱- کودکانی که والدین با همسالان آنها، فکر میکنند مدرسه مهم نیست و اهمیت مدرسه را تشخیص نمی‌دهند و دائم این مسئله را در گوش کودک می‌خوانند.

۲- رقابت در مدرسه، برای کودکانی که ممکن است هرگز بهترین نباشند. گرچه آنها می‌توانند مطالب آموزشی فراوانی یاد بگیرند ولی موفقیت را تجربه نمی‌کنند یا موفقیت آنها تشخیص داده نمی‌شود.

۳- در برخی موارد والدین انتظاراتی غیر واقع بینانه دارند که میتواند موجب مایوس شدن فرزندانشان می‌شوند.

اگر افراد دارای علاقه وانگیزه باشند، با نیرو و توان بیشتری در جهت علم آموزی حرکت خواهند کرد و در کلاس، توجه و تمرکز بیشتری داشته و مطالب علمی را بهتر فرامی‌گیرند؛ بر مشکلات به راحتی فائق آمده و هر روز گام‌های بلندتری را برای رسیدن به اهداف عالی خود برخواهند داشت. انگیزه کسب دانش، سبب افزایش دقت، کوشش و پشتکار یادگیرنده می‌شود. گرچه عواملی چون وراثت، محیط، هوش، غنی‌سازی محیط آموزشی و بهبود روشهای تدریس تا اندازه ی زیادی در بهبود وضع آموزشی تأثیر دارد، ولی قلب تعلیم و تربیت انگیزش است و این تنها عاملی است که می‌توان با امکان بیشتری آن را دستخوش تغییر و تحول قرار داد. گاهی از انگیزه به عنوان هدف نیز نام برده می‌شود، زیرا با افزایش انگیزه، پیشرفت تحصیلی نیز پدید می‌آید. موقعیت و شرایط محیط آموزشی از جمله عواملی است که با انگیزش دانش آموزان ارتباط نزدیک دارد. ما حل مهم ترین نقش را در آموزشگاه ایفا می‌کند و چگونگی عملکرد دانش آموز به رفتار معلم بستگی دارد. برای معلم این خیزش دانش آموز به این سبب که هم در حکم هدف و هم به منزله وسیله پیشرفت های بدی در سایر زمینه های تربیتی است اهمیت زیادی دارد. معلمان می‌توانند از منابع و راه هایی که انگیزش از طریق آن ها افزایش می‌یابد استفاده کنند. اگرچه در بیشتر کلاس های درس می‌توانیم هم انگیزش بیرونی و هم انگیزش درونی را مشاهده کنیم، اما وجه غالب با انگیزش بیرونی است. البته نشانه های انگیزش درونی نیز در مدارس یافت می‌شود. دانش آموزان می‌توانند دارای انگیزه درونی باشند و معلمان همین باید در کنار انگیزش بیرونی به انگیزش درونی توجه کنند. لازم است تا میان این دو تعادل و توازن ایجاد گردد و دانش آموزان می‌آموزند که چگونه قادرند از انگیزش بیرونی به انگیزش درونی دست یابند.

افزایش انگیزه های آموزشی - تحصیلی

کودکان از بدو تولد به طور طبیعی، دارای انگیزه یادگیری هستند. تلاش کودک برای دسترسی به یک اسباب بازی، تلاش وی برای راه رفتن، کوشش برای خوردن بدون کمک دیگران و... مثال هایی از انگیزه های طبیعی آنها برای یادگیری است. این انگیزه های اولیه، بعدها در فعالیت های آموزشی نظیر خواندن و نوشتن به کار گرفته می‌شوند. اگر کودکان انگیزه ای برای یادگیری ندارند، به این دلیل است که موانعی بر سر راه انگیزه های طبیعی آنها بوجود آمده است. آنهایی که به این باور رسیده اند که نمی‌توانند در فعالیت های آموزشی موفق باشند، تلاششان را متوقف می‌کنند یا به اندازه کافی تلاش نمی‌کنند؛ زیرا فکر می‌کنند که تلاش آنها به نتیجه نخواهد رسید بنابراین به راحتی ناامید شده و باور می‌کنند که

کنفرانس ملی مطالعات کاربردی در فرایندهای تعلیم و تربیت

National Conference on Applied Studies in Education Processes

یادگیری سخت است. آنگاه به دلیل توقف تلاش، فرصت تجربه و لذت یادگیری چیزهای تازه را از دست می دهند و به تدریج به این باور می رسند که هر موفقیتی هم که کسب کنند، مربوط به شانس یا شرایط است.

چرا چنین اعتقادات منفی در کودکان به وجود می آید؟ گاهی اوقات به دلیل این که موانعی وجود دارند و بر توانمندیهای آنها در یادگیری اثر می گذارند، ممکن است ناتوانی در یادگیری داشته باشند یا مشکل در خلق و خویشان، یا تأخیری در مراحل رشدشان وجود داشته باشد.

افسردگی یا فشارهای مزمن زندگی نیز، یادگیری را به مراتب سخت تر می کند. بچه هایی که از قبل تجربه شکست داشته اند، به دلیل این که باور کرده اند که نمی توانند کارشان را درست انجام دهند، بیشتر آماده برای توقف تلاش هستند. نگرشهای بزرگسالان درباره موفقیت های تحصیلی، می تواند بر اعتقاد و باورهای آنها اثر بگذارد. والدینی که استانداردهای غیرمنطقی دارند، بچه ها را از تلاش مأیوس می کنند. رقابت در مدرسه - جایی که همیشه یکی موفق و دیگری شکست خورده است - نیز می تواند جنبه یأس آوری برای کودکان داشته باشد. بویژه برای آنهایی که هیچ وقت نمی توانند بهترین باشند، اما می توانند خوب باشند و خیلی چیزها را یاد بگیرند. کودکانی که تجربه موفقیت نداشته باشند، یا موفقیتشان تشخیص داده نشود، در انگیزه تحصیلی افت نشان می دهند.

در کودکانی که والدین یا دوستانشان برای مدرسه به عنوان یک جایگاه مهم، ارزش قائل نیستند نیز، انگیزه تحصیلی کاهش پیدا می کند.

راهبردهای ایجاد انگیزش تحصیلی در یادگیرندگان

بهترین راه ایجاد انگیزش تحصیلی در یادگیرندگان نسبت به یادگیری بهبود شرایط یادگیری و افزایش سطح کیفیت روش های آموزشی است. از این طریق یادگیرندگان در یادگیری به موفقیت بیشتری می رسند و این کسب موفقیت علاقه و انگیزش آنها را نسبت به مطالب جدید افزایش می دهد. در زیر روش ها و فنونی معرفی می شوند که استفاده از آنها معلمان را در بالا بردن سطح انگیزش تحصیلی یادگیرندگان یاری می دهد:

هدفهای آموزشی خود را در آغاز درس به یادگیرندگان بگویید و از آنها بخواهید تا برای خود نیز هدفهای یادگیری انتخاب کنند: یادگیرندگانی که از هدفهای آموزش و درس مطلع نمی شوند به خوبی یادگیرندگانی که معلم پیش از آغاز درس دقیقاً به آنها می گوید که چه انتظاراتی از آنها دارد نیستند. معلم از یادگیرندگان بخواهد تا آنان نیز برای خود هدفهای یادگیری برگزینند. داشتن هدف از سوی یادگیرنده موجب بالا رفتن سطح انگیزش تحصیلی او می شود.

در شرایط مقتضی از تشویقهای کلامی استفاده کنید: در بسیاری مواقع، تقویت ملموس به اندازه تشویق های کلامی معلم موثر نیست. استفاده از اظهاراتی چون خوب، عالی و آفرین پس از عملکرد درست دانش آموزان تدابیر موثر انگیزش تحصیلی است. موثرترین تشویق آن است که به رفتار و عملکرد درست دانش آموز وابسته باشد. ضمناً معلم نباید بیشتر از اندازه لازم دانش آموز را مورد ستایش قرار دهد. تشویق بیش از حد اثرش را از دست می دهد و از خاصیت تقویت کنندگی آن می کاهد. تشویق کلامی دارای دو جنبه است: ۱) انگیزشی: دریافت کلماتی از یک منبع با ارزش به عنوان علامتی از تحسین برای دانش آموز دلنشین است. تحسین باید از سوی کسی باشد که به نظر دانش آموز آن شخص با ارزش است. اگر دانش آموز نسبت به معلم خود نفرت داشته و نسبت به او بی اعتنا باشد، تعریف و تمجید معلم برای او تحقیر آمیز و بی ارزش خواهد بود. برای اینکه تشویق کلامی معلم موثر باشد او باید مورد علاقه و احترام دانش آموز باشد. ۲) بازخوردی: تشویق کلامی می تواند اطلاعات مهمی درباره دانش آموز و عملکردش به معلم بدهد. اگر ارزش بازخوردی تحسین تحقق یابد مورد احترام بودن معلم اهمیت ویژه ای می یابد. تشویق کلامی باید برای عملکردهای مشخص صورت گیرد نه به طور اتفاقی، دانش آموز را از ارزش کاری که انجام می دهد آگاه کند، نتیجه کار دانش آموز را به موفقیتهای فردی پیشین آنها نسبت دهد، تشویق کلامی باید دانش آموز را از پیشرفت هایش آگاه کند.

از آزمونها و نمرات به عنوان وسیله ای برای ایجاد انگیزش تحصیلی در یادگیرندگان استفاده کنید: با توجه به اینکه که نتایج آزمونها به صورت نمره هایی که به یادگیرندگان داده می شود با پاداش های مختلف چون تایید معلم و والدین، ارتقاء به کلاس بالاتر، دریافت گواهینامه و ... وابسته است. از خاصیت برانگیزانندگی موضوع های مختلف استفاده کنید و آموزش خود را با تجارب و موارد جالب همراه سازید: محرک های تازه، تعجب برانگیز، و پر معنی سطح برانگیزانندگی را افزایش می دهند و سبب تحریک کنجکاوی یادگیرنده می شوند. معلم می تواند با ارائه مسائل و مطالبی که از این ویژگی ها برخوردارند در یادگیرنده ایجاد انگیزش تحصیلی می کند.

مطالب درسی را از ساده به دشوار ارائه دهید: ارائه مطالب درسی به صورت متوالی از ساده به دشوار، موجب می شود که یادگیرندگان ابتدا در یادگیری مطالب ساده به اندازه کافی موفقیت به دست آورند. این کسب موفقیت اولیه انگیزش یادگیرنده را برای یادگیری های بیشتر افزایش می دهد و برآمدگی او می افزاید. کسب موفقیت غالباً به دریافت پاداش و تأیید از سوی معلم و والدین منجر می شود که این خود یکی از عوامل مهم انگیزشی به شمار می آید. بنابراین معلم باید سعی کند تا در تمام مراحل آموزشی برای همه یادگیرندگان فرصت کسب موفقیت فراهم کند.

از ایجاد رقابت و هم چشمی در میان دانش آموزان جلوگیری کنید: معلم باید در ایجاد رقابت بین دانش آموزان که به کسب موفقیت در معدودی از آنها و شکست اکثریت آنها می انجامد جلوگیری کند. برای جلوگیری از رقابت در بحث های کلاسی، معلم می تواند در جریان بحث، پس

کنفرانس ملی مطالعات کاربردی در فرایندهای تعلیم و تربیت

National Conference on Applied Studies in Education Processes

از گفتن نام دانش آموزی معین، به طرح سوال بپردازد نه اینکه ابتدا اول سوال را مطرح کند و بعد از کلاس بخواهد تا هر که می خواهد به طور داوطلبانه به سوال او جواب دهد.

هنگام آموزش مطالب تازه از مثال های آشنا و هنگام کاربرد مطالب آموخته شده از موقعیت های تازه استفاده کنید: وقتی که می خواهید مطالب تازه ای را به دانش آموزان بیاموزید آن را با استفاده از مثال ها و موارد ملموس و آشنا برای یادگیرندگان توضیح دهید. این اقدام به جریان یادگیری سرعت می بخشد و سطح علاقه مندی دانش آموزان را افزایش می دهد. اما هنگامی که می خواهید کاربرد مطالب آموخته شده را نشان دهید آنها را در موقعیت های تازه و بدیع به کار ببرید. استفاده از موقعیت های تازه از یکنواختی مطلب و حالت کسل کنندگی آن می کاهد و به علاقه یادگیرنده در استفاده از آنچه که آموخته است می افزاید.

علاوه بر توضیح و تشریح مطالب به طور کلامی، تا آنجا که ممکن است از روش های دیگر آموزشی نیز استفاده کنید و دانش آموزان را به مشارکت در یادگیری تشویق نمایید: بحث گروهی، بازی های آموزشی، گزارش انفرادی و گروهی به وسیله دانش آموزان، گزارش مطالب دروسی مانند تاریخ به صورت نمایش زنده، و هر تدبیر دیگری که دانش آموزان را در فعالیت یادگیری شرکت دهد به مقدار زیاد انگیزه آنها را بالا می برد. کسل کننده ترین روش آموزشی آن است که معلم تمام وقت کلاس را به خود اختصاص دهد و فرصت هیچ گونه فعالیت و اظهار نظری را به دانش آموزان ندهد. یکی از مهمترین راه های ایجاد انگیزه به یادگیرندگان شرکت دادن آنها در فعالیت کلاسی است. پیامد منفی مشارکت یادگیرندگان در فعالیت یادگیری را کاهش دهید: مشارکت دانش آموزان در جریان یادگیری باید با تقویت مثبت مواجه گردد تا موجب دلسردی آنها نشود. برای این منظور معلم باید سعی کند از پیامدهای آزاردهنده این کار جلوگیری کند. به دانش آموزان تکالیفی بدهید که نه خیلی ساده و نه خیلی دشوار باشد: سطح مسایل و تکالیف درسی باید منطبق بر سطح توانایی یادگیرنده باشد به گونه ای که او با کوششی که به کار می گیرد، از عهده انجام آنها برآید. یادگیرندگان زمانی از بیشترین میزان انگیزش تحصیلی برای یادگیری برخوردارند که سطح چالش انگیزی تکالیف یادگیری متوسط باشد. از خرده گیری در حد لازم استفاده کنید: خرده گیری به صورت داعیه به کار می رود عیب گرفتن از کار دانش آموز ممکن است او را بر آن دارد تا برای دوری جستن از ملامت جهد و تلاش کند، ولی اگر خرده گیری با نظر اصلاحی همراه نباشد، احتمالاً کار بی اثری خواهد بود. خرده گیری را نباید بیش از اندازه به کار برد، و اگر نه دانش آموز دلسرد شده و از کوشش دست برمی دارد. از مشوق های درونی و بیرونی استفاده کنید: مشوق های بیرونی به پاداش ها و تقویت کننده هایی که نسبت به فعالیت یادگیری جنبه بیرونی دارند مانند، ستایش و نمره خوب گفته می شود. بعضی وقت ها موضوع یادگیری به گونه ای است که برای دانش آموزان مفید و مورد نیاز آنان است و با اشتیاق آن را یاد می گیرند. برای این دانش آموزان به مشوق های بیرونی نیازی نیست، این دانش آموزان برای انجام کارهای مورد علاقه شان دارای انگیزه درونی هستند.

برخی از پیامدهای ناشی از عدم انگیزش تحصیلی:

مشکلاتی که در شرایط نبودن انگیزه کافی در دانش آموزان و دانشجویان بروز می کند می توان به صورت زیر فهرست بندی کرد: به هدر رفتن هزینه ها و سرمایه گذاری های انجام شده در بخش آموزش و پرورش، عدم توانایی در تربیت نیروی انسانی ماهر برای بخش های مختلف فعالیت های اقتصادی، اتلاف نیروی انسانی از بعد زمانی، افزایش تعداد ترک تحصیل کنندگان، عدم پیشرفت و توسعه متعادل و پایدار جامعه.

راهکارهای افزایش انگیزه دانش آموزان و سوق دادن آنها به سمت درونی شدن انگیزه ها

- 1) سعی شود اولویت تجربه های دانش آموزان برای آنها جالب باشد، احساس موفقیت اولیه اعتماد به نفس آنها را افزایش می دهد. این موضوع در مسابقات ورزشی نیز مشهود است.
- 2) برای موفقیت دانش آموزان پاداش در نظر بگیریم. منتظر نباشیم تا افت تحصیلی اتفاق افتد و سپس موفقیت را تحسین کنیم.
- 3) با احترام گذاشتن به تفاوت های فردی دانش آموزان، هرگز آنها را با یکدیگر مقایسه نکنیم.
- 4) دانش آموزان را در کلاس کمتر درگیر مسائل عاطفی منفی نمائیم و نسبت به حساسیت های عاطفی آنان آشنا و در کاهش آن کوشا باشیم. سخت گیری و انضباط شدید، تبعیض، بیان قضاوت های منفی و خبرهای ناخوشایند از جمله عواملی است که موجب درگیری ذهنی و کاهش علاقه به یادگیری می شود.
- 5) بلافاصله پس از آزمون یا پرسش کلاسی، دانش آموزان را از نتیجه کار آگاه کنید.
- 6) برای اینکه دانش آموز بداند، در طول تدریس به دنبال آموختن به چیزی باشد، بیان اهداف آموزشی مورد انتظار از او را در ابتدای درس فراموش نکنیم.
- 7) چگونگی یادگیری و نحوه انجام کار برای دانش آموز مشخص شود.

- ۸) به منظور افزایش حس کفایت در دانش آموز از او بخواهیم مطالب یاد گرفته شده را به دوستان یا کلاس آموزش دهد.
- ۹) در مورد مشکلات درسی دانش آموز و ریشه‌یابی آن، با او تبادل نظر و گفت‌وگو کنیم.
- ۱۰) تشویق کلامی در کلاس، به صورت انفرادی بسیار حائز اهمیت است.
- ۱۱) مطالب درسی را به ترتیب از ساده به دشوار مطرح کنیم.
- ۱۲) از بروز رقابت ناسالم در بین دانش آموزان پیشگیری شود.
- ۱۳) در فرآیند آموزش متکلم وحده نباشیم و یادگیرندگان را در یادگیری مشارکت دهیم.
- ۱۴) علاقه به دانش آموزان و تعلق خاطر و اهمیت دادن به یکایک آنها، سطح انگیزه‌ها را افزایش می‌دهد.
- ۱۵) آموزش را با «تهدید» پیش نبریم.
- ۱۶) برای دانش آموزان با انگیزه، خوراک علمی کافی داشته باشیم.
- ۱۷) با محول کردن مسئولیت به دانش آموزان کم توجه، آنان را به رفتارهای مثبت هدایت و علل کم‌توجهی را بررسی کنید.
- ۱۸) شیوه‌های تدریس را از سنتی به شیوه‌های روز تغییر داده و با استفاده از تکنولوژی آموزشی، حواس پنجگانه دانش آموزان را به کار گیریم.
- ۱۹) میان درس کلاس و مسائل زندگی که به وسیله همان درس قابل حل است، ارتباط برقرار کنیم.
- ۲۰) تدریس را با طرح مطالب و پرسش‌های جالب توجه آغاز کرده و با تحریک حس کنجکاوی، دانش آموزان را برانگیزید.
- ۲۱) به وضعیت جسمانی دانش آموزان توجه کرده و علل جسمی بی‌توجهی و کاهش انگیزه آنان را بیابیم.
- ۲۲) محیط کلاس را با طراحی زیبا و مناسب، جذاب سازیم تا مانع بروز کسالت روحی شویم.
- ۲۳) با فرهنگ و تاریخچه زندگی افراد مدرسه یا محله آشنا شده و در طول تدریس از مثال‌های آشنا استفاده کنیم.
- ۲۴) به منظور اطلاع از نتیجه فعالیت درسی دانش آموزان و ارائه بازخورد به موقع و مناسب، تکالیف آنان را بلافاصله در جلسه بعدی ملاحظه و با رفع اشکالات، جنبه‌های مثبت را تشویق کنید.
- ۲۵) در گرفتن آزمون و امتحان به قول خود عمل کنیم.
- ۲۶) زمان یادگیری در حد توان دانش آموز باشد. برای تجدید قوا در میان کلاس از وقت تفریح و استراحت غافل نشویم.
- ۲۷) دانش آموز را از میزان پیشرفت خود آگاه سازیم تا بداند برای رسیدن به هدف چه گام‌های دیگری بردارد.
- ۲۸) به لحاظ اخلاقی و ایجاد انگیزه، همیشه خوش‌اخلاق و خوش‌رو باشیم.
- ۲۹) به منظور افزایش حس کفایت و مشارکت در ارائه دروس از نظرات دانش آموزان استفاده کنیم.
- ۳۰) مطمئن باشیم که توجه دانش آموزان برای شروع تدریس آماده است.
- ۳۱) تمام مطالب دشوار را یکجا و در یک جلسه آموزش ندهیم.
- ۳۲) به خاطر داشته باشیم، توجه افراطی به دانش آموزان (قوی یا ضعیف) موجب متشنج شدن فضای کلاس می‌شود.
- ۳۳) دانش آموزان را به گروه‌های «خوب»، «بد» و «ضعیف» تقسیم‌بندی نکنیم.
- ۳۴) از ورود به موضوعات حاشیه‌ای که منجر به انحراف توجه کلاس می‌شود، بپرهیزیم.
- ۳۵) با ایجاد جلسات بحث و تحلیل به دانش آموزان فرصت تفکر و اظهار نظر بدهیم.
- ۳۶) هرگز دانش آموزان را مجبور به انجام فعالیت‌های تحقیرکننده نظیر «جریمه» نکنیم.
- ۳۷) به افراد درون‌گرا، کم‌رو، مضطرب که تمایلی به ابراز وجود ندارند، توجه کرده و با تقویت رفتارهای مثبت، آنها را به مشارکت در بحث‌های کلاسی و کارهای گروهی تشویق کنیم.
- ۳۸) در روش‌های تدریس، کنفرانس و سمینار را مد نظر قرار دهیم.
- ۳۹) تأکید بر نمره، اضطراب دانش آموزان را افزایش می‌دهد و مانع از توجه کامل به موضوع درس می‌شود. این دانش آموزان با وجود تلاش زیاد از نمرات پایینی برخوردارند و به تدریج رابطه میان تلاش و نتیجه را نادیده می‌گیرند که در نهایت منجر به از دست رفتن انگیزه خواهد شد.
- ۴۰) گاهی از تجربه‌های دوران تحصیل و شکست‌ها و موفقیت‌های خود برای دانش آموزان صحبت کنید.

۴- نتیجه گیری

تخصیص انگیزه یکی از عوامل مهم در یادگیری به شمار می‌آید، که باعث می‌شود یادگیرنده بر اساس نیاز و علاقه فردی خود به سمت یادگیری گرایش پیدا کند. دانش آموزان در درسهایی موفقیت بیشتری کسب می‌کنند که نسبت به آن موضوعات علاقه و انگیزه بیشتری دارند. انگیزه

کنفرانس ملی مطالعات کاربردی در فرایندهای تعلیم و تربیت

National Conference on Applied Studies in Education Processes

موفقیت در کارها و تحصیل را به وجود می آورد و به همین تناسب، موفقیت بیشتر باعث انگیزه بیشتر برای ادامه کارها و تحصیلات را فراهم می آورد. بنابراین بر معلمان است که در ایجاد و بهبود انگیزه در دانش آموزان تلاش نموده و زمینه های موفقیت بیشتر را برای آنها فراهم نمایند.

پیشنهادات

معلمین به دانش آموزان خود نشان دهند که به آنها علاقه دارند و به کلاس آنان «تعلق» دارند. همکاری میان دانش آموزان را با استفاده از انواع شوراهای دانش آموزی تشویق کنند. در صورت لزوم در شیوه کاری خود تغییر دهند و میان ساعات تدریس طولانی و سخت، فرصت استراحت کوتاهی مثلاً یک حرکت ورزشی ساده را فراهم کنند. معلمان از ارائه مطالب کسل کننده و استفاده از روشهای یکنواخت تا حد امکان خودداری کرده و تنوع در شیوه تدریس رارعايت کنند و از متکلم وحده بودن پرهیز نمایند. استفاده از تشویق های کلامی مانند عالی، مرحبا، احسنت پس از عملکرد درست شاگردان سبب افزایش و تقویت یادگیری می گردد. والدین و معلمین از نمرات دانش آموزان تنها به عنوان وسیله ای برای دادن بازخورد و توجه هرچه بیشتر آنان به نقاط ضعف و قوت خود و میزان یادگیری ایشان استفاده کنند، نه بعنوان وسیله ای برای تنبیه. معلمان مطالب آموزشی بصورت متوالی از ساده به مشکل ارائه دهند تا در ابتدا شاگردان در یادگیری مطالب ساده موفقیت بدست آورند و انگیزه آنها در کسب یادگیری های بعدی افزایش یابد. معلمین از ایجاد رقابت و هم چشمی در بین دانش آموزان، خودداری ورزند. معلمین با استفاده از مثالها و اصطلاحات آشنا و ساده، زمینه افزایش سرعت یادگیری را ایجاد کنند. استفاده از بحث های گروهی، بازیهای آموزشی، ایفای نقش مراجعه به کتابخانه و جمع آوری اطلاعات و آگاهی از میزان پیشرفت خود سبب افزایش علاقه و توجه در دانش آموزان می گردد.

منابع

- الوانی، سید مهدی (۱۳۹۲). مدیریت عمومی. تهران: نشرنی.
- بخشی سورشجانی، لیلا؛ غلام زاده، عشرت (۱۴۰۱). نقش واسطه ایمنی هیجانی در رابطه بین تنظیم شناختی هیجان و انگیزش تحصیلی. تحقیقات مدیریت آموزشی.
- البرزی، محبوبه (۱۳۹۳). رابطه ادراک از والدین و خلاقیت اجتماعی در کودکان با واسطه گری باورها، نشریه مطالعات آموزش و یادگیری، شماره ۲، ۶۱-۸۱.
- تمنایی فر، محمدرضا؛ گندمی، زینب (۱۳۹۰). رابطه انگیزه پیشرفت با پیشرفت تحصیلی در دانشجویان. فصلنامه راهبردهای آموزش، ۴(۱)، ۱۵-۲۹.
- توحیدی، یوسف (۱۳۹۳). رابطه خودکارآمدی، توانایی فراشناختی و انگیزش تحصیلی با عملکرد ریاضی، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی.
- حیدری، غلامرضا (۱۳۹۰). رابطه محیط خانواده با انگیزه پیشرفت در دانش آموزان دوره پیش دانشگاهی سال ۸۶-۱۳۸۵ شهر یزد، نشریه مرکز مطالعات و توسعه آموزش علوم پزشکی یزد، شماره ۱.
- رضازاده، محسن (۱۴۰۱)، بررسی رابطه بین انگیزش تحصیلی با پیشرفت تحصیلی دانش آموزان متوسطه دوم شهرستان تنکابن در سال تحصیلی ۱۴۰۰-۱۴۰۱ پایان نامه ارشد، موسسه عالی شفق.
- سپالدينگ، چ. ل. (۱۳۹۰). انگیزش در کلاس درس، (مترجم اسماعیل بیابانگرد، محمدرضا نائینیان)، تهران.
- صالحی، محمد؛ حاجی زاد، محمد؛ فلاح، علی؛ سلیم بهرامی، سیده حمیده (۱۳۸۹). بررسی عوامل موثر بر کاهش انگیزه تحصیلی دانشجویان دختر و پسر دانشگاه های آزاد اسلامی استان مازندران، نشریه علوم اجتماعی، شماره ۹.
- عباس زاده، محمد؛ علی زاده اقدم، محمدباقر؛ کوهی، کمال. (۱۳۸۷). عوامل اجتماعی - فردی موثر بر انگیزش تحصیلی در دانش آموزان مقطع متوسطه. نشریه: مطالعات جامعه شناسی، ۱(۱)، ۷۳-۴۷.
- عباسی، حمیدرضا و چاکری، فاطمه (۱۳۹۷). نقش معلم در انگیزش تحصیلی دانش آموزان، یازدهمین کنفرانس بین المللی روانشناسی و علوم اجتماعی، تهران.
- عبدخدائی، محمدمسعود؛ سیف، علی اکبر؛ کریمی، یوسف؛ بیابانگرد، اسماعیل (۱۳۸۷). تدوین و هنجاریابی مقیاس انگیزش تحصیلی و بررسی اثربخشی آموزش مهارت های مطالعه بر افزایش انگیزش، مطالعات تربیتی و روانشناسی، ۹(۱)، ۲۰-۵.
- معمورحور، جمال؛ دهقانی، مرضیه؛ علی پور، عادل؛ شعبانی فرد، مجید (۱۳۹۷). فراتحلیل عوامل موثر بر انگیزش تحصیلی دانشجویان در ایران. نشریه پژوهش های آموزش و یادگیری (دانشور رفتار)، دوره ۱۵، ۱۷-۲۷.
- ملتفت، قوام؛ تقوایی نیا، علی؛ ایول، ابودر (۱۳۹۸). بررسی رابطه ادراک از کلاس و درگیری تحصیلی به واسطه انگیزش تحصیلی. مجله مطالعات آموزش و یادگیری.
- میرزایی مله گاله، زهرا (۱۴۰۰). نقش معلم در انگیزش تحصیلی دانش آموزان، اولین کنفرانس ملی مطالعات کاربردی در فرایندهای تعلیم و تربیت، بندرعباس.

کنفرانس ملی مطالعات کاربردی در فرایندهای تعلیم و تربیت

National Conference on Applied Studies in Education Processes

- نظامی، مینا؛ نقش، زهرا؛ حجازی، الهه. (۱۴۰۰). تحلیل چندسطحی رابطه انگیزش تحصیلی، ادراک دانش آموزان از جو مدرسه و احساس کارآمدی و رضایت شغلی معلمان، نوآوری های آموزشی، ۲۰ (۷۷).
- نمکچیان، آزاده. (۱۳۹۵). بررسی رابطه باورهای انگیزشی، جهت گیری هدف و استفاده از راهبردهای شناختی و فراشناختی با عملکرد تحصیلی دانش آموزان سال دوم دبیرستان، یافته های نو در روان شناسی.
- همایونی، رضوان؛ حیدری، علیرضا (۱۳۸۸). رابطه انگیزه پیشرفت و هوش شناختی، هوش هیجانی، سوابق تحصیلی و متغیرهای جمعیت شناختی با عملکرد تحصیلی دانشجویان، یافته های نو در روان شناسی (روان شناسی اجتماعی)، شماره ۴، ۴۹-۶۳.
- یانپی، افسانه؛ کر، صدیقه؛ جوینی، علی (۱۳۹۶). ایجاد انگیزه در فرایند تدریس و تاثیر آن در تثبیت یادگیری دانش آموزان، اولین همایش ملی علوم اجتماعی، علوم تربیتی، روانشناسی و امنیت اجتماعی، تهران.
- یوسفی، علی رضا؛ فیروزنیا، سمانه؛ قاسمی، غلامرضا (۱۳۸۸). ارتباط انگیزش تحصیلی با پیشرفت تحصیلی دانشجویان پزشکی دانشگاه علوم پزشکی اصفهان. مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی، ۹.

educational motivation; Its foundations, theories, solutions and consequences

Mehla Haji Safari

Bachelor of Educational Sciences, Department of Psychology and Educational Sciences, Yazd University, Yazd, Iran.
Hajisafarimahla@gmail.com

Hossain Hassani¹

Assistant Professor, Department of Psychology and Educational Sciences, Yazd University, Yazd, Iran.
Hassani.hossain@yazd.ac.ir

Abstract

The main purpose of this article is to study and examine the concepts of motivation and motivation and its importance in educational progress and their mutual effect, to examine some of the factors affecting the motivation of learners and finally to provide models for use in the teaching-learning process. One of the biggest educational problems is the reduction of the motivation to study. Among them, the most important mission of the educational system is to prepare students to acquire knowledge, cognitive and job skills to enter the society. Young people have different personalities and talents, so they are known for these talents be strengthened, so as to create an incentive to study. Therefore, identifying factors that reduce motivation plays an important role. The current research is a type of library and review research that has been collected by scanning the available texts and sources. Related articles and theses have been reviewed. The problems that arise in the absence of sufficient motivation among students can be listed as follows: wasted expenses and investments in the education sector, inability to train skilled human resources for various sectors of economic activities, The loss of human resources over time, the increase in the number of school dropouts, the lack of progress and balanced and sustainable development of the society.

Keywords: motivation, learning, academic motivation.

1-Corresponding Author: Hassani.hossain@yazd.ac.ir